

Co-funded by the
European Union

European Fundamental Values in Digital Era

ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH
ERASMUS-JMO-2022-COE — Jean Monnet Actions in the field of
Higher Education: Centres of Excellence

Project: 101085385 — EFVDE

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Workshop for practitioners
(no 5)

Co-funded by the
European Union

Європейські фундаментальні цінності в цифрову еру

Воркшоп для практиків є частиною проекту Центр Досконалості Жана Моне “Європейські фундаментальні цінності в цифрову еру”, 101085385 – EFVDE – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH, що фінансується Європейським Союзом.

Однак висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов’язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти і культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

Co-funded by the
European Union

Воркшоп для практиків
«Доступ до правосуддя у цифрову еру: ODR, штучний інтелект
та діджиталізація судочинства»

19 та 20 червня 2025

Workshop for Practitioners
«Access to justice in the digital era: ODR, artificial intelligence,
and the digitization of judicial proceedings»

June 19 and 20, 2025

Co-funded by
the European Union

EFVDE

European
Fundamental Values
in Digital Era

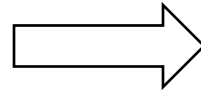
Європейські фундаментальні цінності у цифрову еру,
Центр Досконалості Жана Моне

101085385 - EFVDE - ERASMUS-JMO 2022-HEI-TCH-RSCH

Алгоритмічне правосуддя: бути чи не бути?

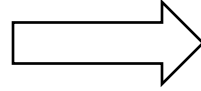
Юлія Разметаєва

«Система штучного інтелекту»
визначається як «машинна система,
розроблена щоб оперувати
(працювати) з різними рівнями
автономності, яка може
демонструвати адаптивність після
розгортання, і яка, – для явних або
неявних цілей, – на основі вхідних
даних, що вона отримує, робить
висновок як генерувати результати,
такі як прогнози, вміст,
рекомендації або рішення, які можуть
впливати на фізичне або віртуальне
середовище»
(AIA, 2024)

Безпілотні автомобілі
Системи розпізнавання мови та
обличчя
Цифрові персональні асистенти
Чат-боти та віртуальні сервіси
Рекомендаційні системи
Прогностичні аналітичні
алгоритми
Генеративні інструменти
Алгоритми оцінки ризику

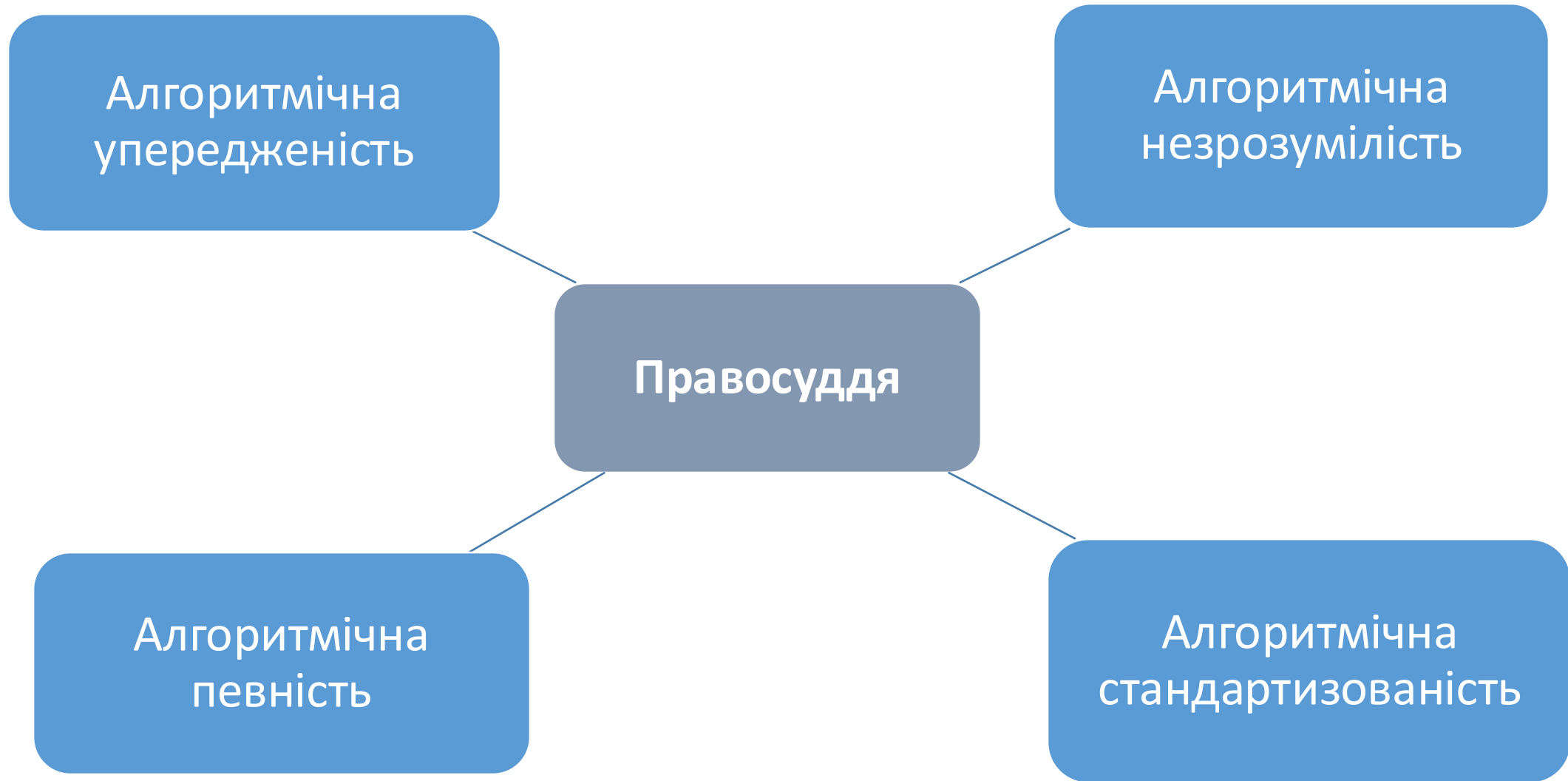
ШІ

Кейси

Швидкість обробки
Низький рівень витрат
Висока продуктивність
Здатність до аналітики та
прогнозування поза
межами людської

Порушення права на
справедливий суд
Порушення приватності
Порушення заборони
дискримінації
Порушення принципів права

Безсторонність

Дискримінаційні
алгоритми

Індивідуалізація

Стандартизований підхід

Обґрунтованість

«Прозорість» у
технічному сенсі

Правова певність

Co-funded by
the European Union

EFVDE

European
Fundamental Values
in Digital Era

Європейські фундаментальні цінності у цифрову еру,
Центр Досконалості Жана Моне

101085385 - EFVDE - ERASMUS-JMO 2022-HEI-TCH-RSCH

Використання ChatGPT сторонами та їх представниками та принцип добросовісності

Тетяна Цувіна

Використання ChatGPT сторонами та їх представниками та принцип добросовісності

Тетяна Цувіна

доктор юридичних наук, завідувачка кафедри цивільного судочинства, арбітражу та міжнародного приватного права Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ШІ та судочинство

Європейська етична хартія з використання штучного інтелекту в судових системах та їхньому середовищі (CEPEJ, 2018)

Резолюція 2341 Парламентської асамблеї Ради Європи «Необхідність демократичного управління штучним інтелектом» (2020)

Доповідь Комітету з правових питань та прав людини «Алгоритмічне правосуддя - роль штучного інтелекту в охороні правопорядку та правосудді» (2020)

Рекомендація Ради зі штучного інтелекту (OECD/LEGAL/0449, 2019);

Висновок № 26 (2023) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) «Рухаючись вперед: використання допоміжних технологій у судовій системі» (2023) etc.

Декілька прикладів

1. У березні 2023 року світові таблоїди сколихнула новина про те, що американський адвокат Стівен Шварц використовував ChatGPT для підготовки різних судових заяв, що мало наслідком посилення у таких заявах на неіснуючі судові прецеденти.
2. У січні 2023 року двоє суддів у Колумбії вирішили представити свою взаємодію з ChatGPT як доказ для підкріплення своїх рішень. У першому випадку судді використовували його як частину своєї аргументації по суті справи, яка стосувалася основоположного права дитини на здоров'я. У другому – суддя використовував його для пояснення того, як побудований метапростір.
3. У березні 2023 року Високий суд штату Пенджаб і Хар'яна в Індії використав ChatGPT для ухвалення рішення про звільнення під заставу.

Питання

1. Чи можна використовувати ШІ при складанні процесуальних документів сторонами та їхніми адвокатами?
2. Чи є будь-яке використання ChatGPT зловживанням процесуальними правами та неповагою до суду?
3. Чи можна сприймати ChatGPT як достовірне джерело знань?
4. Чи можна вставляти фрагменти тексту, створеного за допомогою ChatGPT, у процесуальні документи?
5. Хто несе відповідальність за текст, створений за допомогою ChatGPT і вставлений у текст процесуальних документів - створених судом чи процесуальних документів учасників справи?

Українська практика

- Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>

Заявник просить з метою правильного застосування норм права у спірних правовідносин роз`яснити окремі поняття та висновки, а саме:

- 1) поняття "добровільного зобов`язання" сформованого Верховним Судом обґрунтовуючи рішення в частині відмови у застосуванні способу захисту заявленому позивачем, в системному аналізі з поняттям "зобов`язання" відповідно до чинних норм цивільного законодавства та теорії права;
- 2) застосування норм Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" при проведенні загальних зборів з метою врегулювання спірних правовідносин, відповідно до висновку Верховного Суду щодо вирішення спору шляхом прийняття рішення загальними зборами учасників.

Українська практика

- Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>

Заявник стверджує, що у пунктах 80, 81 постанови Верховний Суд застосував термін "добровільне зобов'язання" щодо правової природи обов'язку відповідача, що виник у нього на підставі рішення загальних зборів учасників. Такий висновок підлягає роз'ясненню та узгодженню з загальними поняттями норм матеріального права та концептуальних положень теорії держави та права.

В обґрунтування цієї необхідності заявник цитує норми статей 509, 510, 526 ЦК України, положення підручника "Цивільне право" (том 2. За редакцією професорів В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького), а також зміст поняття "добровільне зобов'язання", що **надав штучний інтелект "ChatGPT"**.

Скаржник звертає увагу, що штучний інтелект "ChatGPT" ідентифікував дану правову конструкцію як зобов'язання (у теоретичному розумінні), до якого сторони дійшли добровільно (за власним волевиявленням), без втручання в зміст поняття. Тому, на думку заявника, враховуючи теоретичне визначення поняття "зобов'язання", підлягає роз'ясненню поняття "добровільне зобов'язання", яке вжите судом - визначення суб'єктів, об'єкту та змісту такого поняття, та визначення його відмінності від теоретичного визначення "зобов'язання" (суб'єкту, об'єкту, змісту даного поняття).

Українська практика

Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116984639>

Аргументація суду:

- Сутність процедури роз'яснення судового рішення
- Використання ШІ у судочинстві
- Протиставлення ВС v. ШІ
- Зловживання процесуальними правами

Чи є це зловживанням правом та неповагою до суду?

- Сутність зловживання процесуальними правами, його ознаки та види
- Неповага до суду
- Принцип добросовісності
- Варіативність використання ШІ (редактор тексту, автор тексту тощо), принцип “under user control” та відповідальність за такі дії з боку сторін та адвокатів

Українська практика

Ухвала КЦС у складі ВС від 01 квітня 2025 року
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/126259164>

Обґрунтовуючи неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права в оскаржених судових рішеннях, адвокат Новак Н. Ю. у касаційній скарзі, серед іншого, посилається зокрема на:

- 1) постанову Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 761/40374/16-ц;
- 2) постанову Верховного Суду від 12 квітня 2022 року у справі № 569/5487/20;
- 3) рішення ЄСПЛ у справі «Freedom House Association v. Turkey» (2006);
- 4) рішення ЄСПЛ у справі «Zundel v. Germany» (2007),

наводячи висновки Верховного Суду та ЄСПЛ, які за її твердженням сформульовані у вказаних рішеннях.

Однак, за відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень, справа

№ 761/40374/16 (скарга на бездіяльність щодо невнесення відомостей до ЄРДР) та справа № 569/5487/20 (про адміністративне правопорушення - дрібне хуліганство) ніколи Верховним Судом не розглядалися.

Крім того згідно з пошуковою базою Європейського суду з прав людини HUDOC відсутні відомості про прийняття ЄСПЛ рішень у справах «Freedom House Association v. Turkey» (2006) та «Zundel v. Germany» (2007).

Українська практика

Ухвала КЦС у складі ВС від 01 квітня 2025 року
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/126259164>

Недоліки касаційної скарги мають бути усунені шляхом надання суду уточненої касаційної скарги із обґрунтуванням того, в чому полягає неправильне застосування судами норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконних, за твердженням заявниці, судових рішень. Під час наведення такого обґрунтування, у разі посилення на висновки Верховного Суду та/або ЄСПЛ, адвокат має зазначити коректні реквізити існуючих рішень, в яких викладені ці висновки.

Co-funded by
the European Union

EFVDE

European
Fundamental Values
in Digital Era

Європейські фундаментальні цінності у цифрову еру,
Центр Досконалості Жана Моне

101085385 - EFVDE - ERASMUS-JMO 2022-HEI-TCH-RSCH

Електронні докази: новий погляд на старі проблеми

Наталія Сакара

Верховний
Суд

Електронні докази: новий погляд на старі проблеми

Наталія Сакара
суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду
кандидат юридичних наук, доцент

Зміна парадигми сприйняття

Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 18 березня 2004 року

Стаття 57. Докази

1. Доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.
2. Ці дані встановлюються на підставі пояснень сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показань свідків, письмових доказів, **речових доказів, зокрема звуко- і відеозаписів**, висновків експертів.

Стаття 65. Речові докази

1. Речовими доказами є предмети матеріального світу, що містять інформацію про обставини, які мають значення для справи.
2. Речовими доказами є також магнітні, електронні та інші носії інформації, що містять аудіовізуальну інформацію про обставини. Що мають значення для справи.

Цивільний процесуальний кодекс України в редакції з 15 грудня 2017 року

Стаття 76. Докази

1. Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.
2. Ці дані встановлюються такими засобами: 1) **письмовими, речовими і електронними доказами**; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків.

Стаття 100. Електронні докази

1. Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Потреба в переосмисленні специфіки правозастосовчої діяльності

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, однією з підстав вказав, що позивач в позові не зазначила об'єктів фотографічних творів, вказавши лише загальну кількість фотографій, на які просила визнати авторські права, перелік фотографій, які просила заборонити відповідачу використовувати та розпоряджатися без її дозволу, а також зобов'язати відповідача видалити з усіх джерел в мережі Інтернет, що позбавляє апеляційний суд можливості без зазначення в позові об'єктів авторських прав самостійно за позивача визначити та індивідуалізувати предмет позову.

Позивачкою в позовній заяві сформульовані наступні вимоги:

«1. Визнати авторські права ОСОБА_1 на фотографії, створені її творчою працею в період з 2008 по 2017 рік, у кількості 1 332 814 (один мільйон триста тридцять дві тисячі вісімсот чотирнадцять) фотографій, примірники яких у форматі .JPG надані суду.

2. Заборонити фізичній особі ОСОБА_2 в будь-якій формі використовувати та розпоряджатись фотографіями, створені творчою працею ОСОБА_1 в період з 2008 по 2017 рік, примірники яких у кількості 1 332 814 (один мільйон триста тридцять дві тисячі вісімсот чотирнадцять) в форматі .JPG надані суду, в тому числі заборонити фізичній особі ОСОБА_2 оприлюднювати їх. Продавати ліцензії щодо цих фотографій тощо без дозволу ОСОБА_1 .

3. Зобов'язати фізичну особу ОСОБА_2 видалити всі наявні у нього примірники та копії фотографій, створені творчою працею ОСОБА_1 в період з 2008 по 2017 рік, примірники яких у кількості 1 332 814 (один мільйон триста тридцять дві тисячі вісімсот чотирнадцять) в форматі .JPG надані суду, з усіх джерел в мережі Інтернет, на яких ці фотографії були ним оприлюднені, в тому числі з портфоліо, що розміщене у фотобанку Adobe Stock за посиланням <https://www.adobe.com/uk/stock/elements/elements.html> .

До позовної заяви додано зовнішній жорсткий диск WD Elements, на якому містяться наступні докази: примірники фотографій у кількості 1 332 814 шт в форматі .JPG; модельні релізи у кількості 1296 шт; електронні докази у вигляді оригіналів електронних листів позивача до відповідача в форматі .eml.

Верховний Суд дійшов до висновку, що позивачкою додано до позовної заяви примірники фотографій у кількості 1 332 814 шт в форматі .JPG на зовнішньому жорсткому диску WD Elements, тобто додано електронні примірники фотографій.

В прохальній частині позовної заяви ОСОБА_1 зазначала, що фотографії, які виступають об'єктом авторського права й права на які вона просить суд захистити, додаються до позовної заяви на електронному носії. Наведене дозволяло ідентифікувати об'єкти, з приводу яких виник спір, при огляді змісту доданого до позовної заяви жорсткого диску WD Elements.

З огляду на вказане вище у сукупності, суд касаційної інстанції погоджується з доводами касаційної скарги, що апеляційний суд проявив надмірний формалізм та передчасно відмовив у задоволенні позову у зв'язку із недостатньою індивідуалізацією об'єктів спору, не врахував, що до позову було додано на електронному носії примірники спірних фотографій у кількості 1 332 814 шт в форматі .JPG, які на думку позивача складають портфоліо та є об'єктами авторського права, що потребують захисту, а тому суд мав можливість дослідити вказані докази.

Постанова ВС від 30 серпня 2023 року у справі № 487/4650/21 (провадження № 61-13219св22)

Керівництво «Електронні докази в цивільному та адміністративному процесі», ухвалене Комітетом міністрів Ради Європи 30 січня 2019 року

«Електронні докази» означають будь-які докази, отримані з даних, що містяться або створені будь-яким пристроєм, функціонування якого залежить від програмного забезпечення або даних, що зберігаються або передаються через комп'ютерну систему чи мережу. В керівництві використовується широке визначення «електронних доказів» (також відомих як «цифрові докази»). Вони можуть мати форму тексту, відео, фотографій або аудіозаписів. Дані можуть походити з різних носіїв або методів доступу, таких як мобільні телефони, веб-сторінки, бортові комп'ютери або GPS-реєстратори, включаючи дані, що зберігаються в сховищі поза межами контролю сторони. Електронні повідомлення (електронна пошта) є типовим прикладом електронних доказів, оскільки вони походять з електронного пристрою (комп'ютера або комп'ютероподібного пристрою) та містять відповідні метадані (див. визначення «метаданих» нижче).

«Метадані» стосуються електронної інформації про інші електронні дані, які можуть розкривати ідентифікацію, походження або історію доказів, а також відповідні дати та час. Їх іноді називають «цифровим відбитком» електронних доказів. Вони можуть включати важливі доказові дані, такі як дата та час створення або зміни файлу чи документа, або автора та дату й час надсилання даних. Безпосереднього доступу до метаданих, за загальним правилом, немає.

«Довірча послуга» означає електронну послугу, яка складається з:

- a. створення, перевірки та підтвердження електронних підписів, електронних печаток або електронних позначок часу, послуг електронної рекомендованої доставки сертифікатів, пов'язаних із цими послугами; або
- b. створення, перевірки та підтвердження сертифікатів для автентифікації веб-сайту; або
- c. збереження електронних підписів, печаток або сертифікатів, пов'язаних із цими послугами.

Довірчі послуги відіграють вирішальну роль в ідентифікації, автентифікації та безпеці онлайн-транзакцій. У керівництві прийнято визначення «довірчої послуги», сформульоване у статті 3.16 Регламенту (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій на внутрішньому ринку (Регламент eIDAS). В ньому також згадуються конкретні довірчі послуги, пов'язані з «простими», «вдосконаленими» або «кваліфікованими» електронними підписами та сертифікатами, що передбачає можливе застосування інших визначень, прийнятих у Регламенті eIDAS.

Окремі рекомендації щодо застосування електронних доказів:

- ✓ Суди не повинні відхиляти електронні докази та заперечувати їхню юридичну силу лише тому, що вони зібрані та/або подані в електронній формі.
- ✓ В принципі, суди не повинні заперечувати юридичну силу електронних доказів лише тому, що їм бракує розширеного, кваліфікованого або аналогічно захищеного електронного підпису.
- ✓ Суди повинні знати про доказову силу метаданих та про потенційні наслідки їх невикористання.
- ✓ Сторонам слід дозволяти подавати електронні докази в їх оригінальному електронному форматі без необхідності надавати роздруківки.
- ✓ Електронні докази повинні збиратися належним та безпечним способом і подаватись до судів за допомогою надійних сервісів, таких як довірчі сервіси.
- ✓ Беручи до уваги вищий ризик потенційного знищення або втрати електронних доказів порівняно з неелектронними доказами, держави-члени повинні встановити процедури для безпечного вилучення та збору електронних доказів.
- ✓ Передача електронних доказів електронними засобами повинна заохочуватися та сприяти з метою підвищення ефективності судових проваджень.
- ✓ Системи та пристрої, що використовуються для передачі електронних доказів, повинні бути здатними зберігати свою цілісність.
- ✓ Суди можуть вимагати аналізу електронних доказів експертами, особливо коли виникають складні питання, пов'язані з їх використанням, або коли йдеться про маніпуляції з електронними доказами. Суди повинні вирішувати, чи мають такі особи достатній досвід у цьому питанні.
- ✓ Щодо надійності, суди повинні враховувати всі відповідні фактори, що стосуються джерела та автентичності електронних доказів.
- ✓ Наскільки це дозволяє національна правова система та на розсуд суду, електронні дані слід приймати як докази, якщо автентичність таких даних не оскаржується однією зі сторін.
- ✓ Наскільки це дозволяє національна правова система та на розсуд суду, надійність електронних даних слід презумпувати за умови, що особу підписанта можна підтвердити, а цілісність даних забезпечити, доки не виникнуть обґрунтовані сумніви щодо протилежного.
- ✓ Наскільки це передбачено національною правовою системою, коли орган державної влади передає електронні докази незалежно від сторін, такі докази є остаточними щодо їхнього змісту, якщо не буде доведено протилежне.

Використання електронних доказів повинно відбуватися з врахуванням вимог п. 1 ст. 6 ЄКПЛ

Суд визнає, що електронні докази стали повсюдними в кримінальних процесах з огляду на зростаючу цифровізацію всіх аспектів життя. Він зазначає більш доречно, і без шкоди для свого подальшого розгляду в цій справі, що звернення до електронних доказів, які засвідчують використання особою зашифрованої системи обміну повідомленнями, спеціально розробленої та використовуваної виключно злочинною організацією у внутрішніх комунікаціях цієї організації, може бути дуже важливим у боротьбі з організованою. Він також зазначає, що електронні докази багато в чому відрізняються від традиційних форм доказів, зокрема щодо їхньої природи та спеціальних технологій, необхідних для їх збору, захисту, обробки та аналізу. Найголовніше, що вони викликають чіткі питання надійності, оскільки за своєю суттю більш схильні до знищення, пошкодження, зміни або маніпуляцій. Суд також повторює, що використання неперевіраних електронних доказів у кримінальному провадженні може створювати особливі труднощі для судової влади, оскільки характер процедури та технології, що застосовуються для збору таких доказів, є складним і тому може зменшити здатність національних суддів встановлювати їхню автентичність, точність та цілісність. Крім того, обробка електронних доказів, особливо коли йдеться про дані, які зашифровані та/або мають великий обсяг чи масштаб, може створювати серйозні практичні та процесуальні труднощі для правоохоронних та судових органів як на етапі розслідування, так і на етапі судового розгляду.

Суд повторює, що перегляд загальної справедливості провадження також повинен включати оцінку того, чи було заявнику надано можливість оскаржити докази та заперечити їх використання за обставин, коли дотримувалися принципи змагального провадження та рівності сторін між обвинуваченням та захистом. Наголошується, що питання про те, чи були оскарження заявника щодо доказів належним чином розглянуті національними судами, тобто чи заявника дійсно «почули», і чи суди обґрунтували свої рішення відповідним та адекватним обґрунтуванням, також є факторами, які слід враховувати при проведенні цієї оцінки. У зв'язку з цим слід повторити, що хоча суди не зобов'язані давати детальну відповідь на кожен порушений аргумент, з рішення має бути чітко видно, що основні питання справи були розглянуті.

Суд повторює, що електронні докази, що свідчать про використання особою зашифрованої системи обміну повідомленнями, яка нібито була розроблена терористичною організацією для цілей її внутрішнього спілкування, можуть, в принципі, бути дуже важливими в боротьбі з тероризмом чи іншою організованою злочинністю. Однак, хоча боротьба з тероризмом може вимагати звернення до таких доказів, право на справедливий суд, з якого випливає вимога належного здійснення правосуддя, застосовується до всіх видів кримінальних правопорушень, від найпростіших до найскладніших. Право на справедливе здійснення правосуддя займає настільки важливе місце в демократичному суспільстві, що його не можна приносити в жертву заради доцільності, і отримані докази, незалежно від того, електронні вони чи ні, не можуть використовуватися національними судами таким чином, що підриває основні принципи справедливого судового розгляду.

Відповідно, і незважаючи на специфічні особливості кримінального провадження, про яке йде мова – як з точки зору контексту, в якому воно проводилося, так і характеру та обсягу основних доказів, з яких воно походило, що включали великий обсяг зашифрованих електронних даних, що стосуються тисяч інших осіб, – національні суди були зобов'язані вжити належних заходів для забезпечення загальної справедливості провадження проти заявника. Як було показано вище, вони цього не зробили. На думку Суду, нездатність національних судів запровадити належні гарантії щодо *ключового доказу, про який йде мова, щоб заявник міг ефективно його оспорити вирішити важливі питання, що лежать в основі справи, та надати причини*, що обґрунтовують їхні рішення, була несумісною із самою суттю процесуальних прав заявника згідно зі статтею 6 § 1. Ці недоліки мали наслідком підрив довіри, яку суди в демократичному суспільстві повинні вселяти у громадськості, та порушення справедливості провадження.

Пропорційність втручання в право на приватне життя (ст. 8 ЄКПЛ) та використання електронних доказів

Критерії, що мають враховуватися національними судами при оцінці пропорційності втручання в приватне життя внаслідок запровадження заходів спостереження, внаслідок чого має місце збирання електронних доказів:

- ✓ чи було працівника повідомлено про можливість вжиття роботодавцем заходів відеоспостереження та їх впровадження;
- ✓ ступінь спостереження з боку роботодавця та ступінь втручання в приватне життя працівника (рівень конфіденційності в зоні моніторингу, обмеження в часі та просторі, кількість людей, які мають доступ до результатів);
- ✓ чи були наявні законні підстави для обґрунтування спостереження та його обсяг;
- ✓ чи було можливим запровадження системи спостереження, використовуючи менш нав'язливі методи та заходи;
- ✓ наслідки спостереження для працівника, за яким спостерігали(чи використані роботодавцем результати спостереження та чи для досягнення поставленої мети);
- ✓ чи надані працівнику відповідні гарантії, особливо у випадках, коли спостереження роботодавця має характер втручання.

Справи, в яких піднімалося питання допустимості електронних доказів:

- *López Ribalda and Others v. Spain*, nos. 1874/13 and 8567/13, 17 October 2019 – відеозапис з прихованих камер відеоспостереження, яким підтверджувався факт вчинення крадіжки працівниками;
- *Bărbulescu v. Romania*, no. 61496/08, 05 September 2017 - електронні повідомлення, направлені в особистих цілях через робочий обліковий запис Yahoo Messenge;
- *Libert v. France*, no. 566/13, 22 February 2018 – особисті файли, що знаходилися на жорсткому диску робочого комп'ютеру та містили інформацію порнографічного характеру;
- *Florindo De Almeida Vasconcelos Gramaxo Affair v. Portugal*, no. 26968/16, 13 December 2022 – дані геолокації, зібрані за допомогою GPS, встановленого на службовому автомобілі заявника його роботодавцем;
- *Adomaitis v. Lithuania*, no. 14833/18, 18 January 2022 – записи телефонних розмов, отримані під час розслідування кримінальної справи, однак використані на підтвердження наявності підстав для звільнення;
- *Glukhin v. Russia*, no. 11519/20, 04 July 2023 – інформація, отримана внаслідок використання технології розпізнавання обличчя для ідентифікації особи за фотографіями та відео, опублікованими в Telegram, та визначення місцезнаходження та арешту під час поїздки в громадському транспорті

Види електронних доказів:

- ✓ електронні документи
- ✓ інформація, розміщена в мережі Інтернеті (на веб-сайтах, сторінках тощо);
Постанови ВС від 27 жовтня 2021 року у справі № 910/5931/19, від 09.08.2023 року у справі № 592/7979/18 (провадження № 61-20975св21)
- ✓ електронні повідомлення, надіслані за допомогою стільникового зв'язку у стандарті GSM (SMS-повідомлення, MMS –повідомлення, голосові повідомлення). Через мобільні додатки-месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp тощо); через електронну пошту; через соціальні мережі; через інші сервіси в мережі Інтернет);
Постанови ВС від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19 (провадження № 61-22727св19), від 18.02.2021 у справі № 442/3516/20 (провадження № 61-17622св20), Постанова ВП ВС від 21 червня 2023 у справі № 916/3027/21 (провадження № 12-8гс23)
- ✓ аудіо- та відеозаписи
Постанова ВС від 12 травня 2022 року у справі № 569/11507/21 (провадження № 61-3103св22)
- ✓ метадані тощо

«Форми» електронних доказів

- ✓ Учасник справи на обґрунтування своїх вимог і заперечень має право подати суду електронний доказ в таких формах:

- 1) оригінал;
- 2) електронна копія, засвідчена електронним цифровим підписом;
- 3) паперова копія, посвідчена в порядку, передбаченому законом.

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, у якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 ГПК України), який, в свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 ГПК України). Таким чином подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу

Постанова ВС від 19 січня 2021 року у справі № 922/51/20

- ✓ Ототожнення електронного доказу як засобу доказування та матеріального носія такого документа є безпідставним, оскільки характерною рисою електронного документа є відсутність жорсткої прив'язки до конкретного матеріального носія.

Постанова ВС від 27 квітня 2023 року у справі № 149/2360/17 (провадження № 51-10км23)

- ✓ Один і той же електронний документ (відеозапис) може існувати на різних носіях. Всі ідентичні за своїм змістом примірники електронного документа можуть розглядатися як оригінали та відрізнятися один від одного тільки часом та датою створення. Електронний файл із відеозаписом обставин події, зафіксований на оптичному диску, є оригіналом (відображенням) електронного документа, а тому такий диск є самостійним джерелом доказів, похідним від інформації, що зберігається на комп'ютері в електронному вигляді.

Постанова ВС від 10 вересня 2020 року у справі № 751/6069/19 (провадження № 51-1704км20)

Електронні докази ≠ електронні документи

Поняття електронного документа визначено у статті 5 Закону України "Про електронні документи та електронний документообіг" як документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Склад та порядок розміщення обов'язкових реквізитів електронних документів визначається законодавством. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною.

Для ідентифікації автора електронного документа може використовуватися електронний підпис. Накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа. Відносини, пов'язані з використанням удосконалених та кваліфікованих електронних підписів, регулюються Законом України "Про електронні довірчі послуги" (частини 1-3 статті 6 зазначеного Закону).

Верховний Суд у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду у постанові від 15.07.2022 у справі №914/1003/21 зауважив, що на відміну від електронного документа, електронний доказ - це будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи. Таким чином, повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою, є електронним доказом.

Сам лист електронної пошти є таким, що містить відомості про факт відправлення повідомлення із відповідної електронної адреси, час відправлення, адресатів листа - осіб, до відома яких було доведено таке повідомлення тощо. У випадку, якщо позивач подає позов у паперовій формі, то електронний лист може бути наданий суду у вигляді відповідної роздруквіки. Така роздруквіка електронного листа та додатків до нього є паперовою копією електронного доказу.

При цьому використання кваліфікованого електронного підпису дозволяє провести електронну ідентифікацію особи - процедуру використання ідентифікаційних даних особи в електронній формі, які однозначно визначають фізичну, юридичну особу або представника юридичної особи.

Чинним законодавством визначені випадки, коли використання електронного підпису є обов'язковим і за відсутності такого підпису документ не буде вважатися отриманим від певної особи. Але ці випадки не охоплюють комерційне, ділове чи особисте листування електронною поштою між приватними особами (якщо інше не встановлено домовленістю між сторонами). У таких відносинах презюмується, що повідомлення є направленим тим, хто зазначений як відправник електронного листа чи хто підписав від свого імені текст самого повідомлення.

Отже, відсутність кваліфікованого електронного підпису на повідомленні не свідчить про те, що особу неможливо ідентифікувати з достатнім ступенем вірогідності як відправника такого повідомлення, направленою електронною поштою, тобто поширювача інформації.

У постанові від 03.08.2022 у справі № 910/5408/21 Верховний Суд також виснував, що поняття електронного документа та електронного доказу не є тотожними, оскільки поняття електронного доказу є значно ширшим, та, окрім власне електронних документів, оформлених відповідно до статей 5, 6 Закону "Про електронні документи та електронний документообіг", на які посилався суд апеляційної інстанції, включає в себе будь-яку інформацію в цифровій формі, що має значення для розгляду справи, в тому числі повідомлення, відправлені електронною поштою або іншими засобами електронного зв'язку.

Відсутність кваліфікованого електронного підпису не зумовлює недостовірність певних даних в електронній формі, й відповідно, недостовірність електронного доказу. Вирішення питання достовірності такого доказу має відбуватися на загальних засадах, визначених Господарським процесуальним кодексом України, і відповідно до стандарту доказування "баланс ймовірностей", передбаченого статтею 79 зазначеного Кодексу.

Невикористання електронного підпису особами, які створили електронний доказ (лист, повідомлення, файл, аудіозапис, інші дані), не є підставою для визнання такого доказу недопустимим, якщо інше не встановлено законом.

Більш того, щодо електронних доказів широко застосовується й доктрина "листа у відповідь". Якщо доведено, що лист чи повідомлення було відправлено певній особі, то повідомлення, яке є відповіддю, вважатиметься автентичним без додаткових доказів. Адаже малоюмовірно, що хтось окрім цієї особи, може отримати та відповісти на повідомлення з урахуванням його змісту, обговорюваних деталей.

Інформація, розміщена в мережі Інтернеті

✓ Роздруківки Інтернет-сторінок (веб-сторінок), які є паперовим відображенням електронного документа, самі по собі не можуть бути доказом у справі. Такі роздруківки визнаються доказом у разі, якщо вони виготовлені, видані і засвідчені власником відповідного Інтернет-ресурсу або провайдером, тобто набувають статусу письмового доказу. Веб-сторінки є електронними документами, які фізично не можуть надаватися суду, однак вони можуть містити відомості про обставини, які мають значення для справи, тому суд може провести огляд і дослідження таких документів у місці їх знаходження (на відповідному Інтернет-ресурсі за вказаним стороною справи посиланням) з фіксацією таких процесуальних дій у протоколі. Суди першої і апеляційної інстанцій не перевіряли наявність за посиланням ІНФОРМАЦІЯ_2 статті із назвою «ІНФОРМАЦІЯ_5», тобто не встановили з належних і допустимих доказів факт поширення ОСОБА_2 оспорюваної інформації, що є обов'язковим при вирішенні справи про захист честі, гідності і ділової репутації.

Постанова ВС від 30 жовтня 2019 року у справі № 711/9146/16-ц (провадження № 61-20453св18)

✓ Скріншот опублікованих матеріалів у соціальній мережі «Facebook» є належним доказом в разі, якщо буде доведено, що під акаунтом «ОСОБА_2» поширила оспорену інформацію саме ОСОБА_2. Саме цей факт повинен був довести позивач, у тому числі просити суд витребувати в УЦПНА дані про власника веб-сайту, реєстратора доменного імені - «ОСОБА_2», а суд не позбавлений можливості поставити на обговорення вказане питання.

Постанова ВС від 25 травня 2022 року у справі № 457/1153/20

✓ Відповідно до пункту 1 розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 липня 2003 року № 447-р «Про адміністрування домену «.UA» з метою управління адресним простором українського сегмента мережі Інтернет, обслуговування та адміністрування системного реєстру та системи доменних імен домену верхнього рівня «.UA» створено Об'єднання підприємств «Український мережевий інформаційний центр».

В свою чергу вказане об'єднання акредитувало Дочірнє підприємство «Центр компетенції адресного простору у мережі Інтернет» Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес» для надання послуг, пов'язаних з фіксацією поширення інформації в мережі Інтернет.

Отже, обґрунтованими є висновки судів попередніх інстанцій щодо належності та допустимості як доказів наданих позивачем звітів Дочірнього підприємства «Центр компетенції адресного простору у мережі Інтернет» Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес».

Зі змісту звіту за результатами проведеної фіксації і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет від 11 серпня 2022 року № 146/2022-ЗВ, виконаного Дочірнім підприємством «Центр компетенції адресного простору мережі Інтернет» Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес», вбачається, що станом на ІНФОРМАЦІЯ_2 на 12:29 год у соціальній мережі Facebook за посиланням ІНФОРМАЦІЯ_3 був опублікований допис, який містить оспорювану ТОВ «МАКПАУ» інформацію. Окрім того, суди встановили, що відповідно до звітів за результатами проведеної фіксації і дослідження змісту веб-сторінок у мережі Інтернет від 11 серпня 2022 року № 146/2022-ЗВ, від 21 лютого 2023 року № 39/2023-ЗВ, виконаних Дочірнім підприємством «Центр компетенції адресного простору мережі Інтернет» Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес», на зазначеній сторінці у соціальній мережі Facebook ОСОБА_1 публікував дописи від свого імені, викладав особисті фотографії, також у цьому акаунті зазначалося про прямі ефіри за його участю з посиланнями на них. Враховуючи наведене, суди дійшли висновку, що оспорювана публікація була розміщена у соціальній мережі Facebook саме відповідачем.

Таким чином, позивач за допомогою належних та достатніх доказів довів факт розміщення ОСОБА_1 оспорюваної публікації у соціальній мережі Facebook.

Постанова ВС від 05 березня 2025 року у справі № 761/16005/22 (провадження № 61-18219св23)

Загальнодоступність та загальновідомість інформації, розміщеної в мережі Інтернет

Публічна інформація, розміщена на офіційному веб-сайті та інших веб-ресурсах Верховної Ради України, є офіційним джерелом інформації (п.4 Положення).

Інформація, розміщена в Інформаційно-пошуковій системі "Законодавство України", є загальнодоступною та загальновідомою, а отже не потребує окремого доказування.

Тому, загальновідомим є факт того, що Указ Президента України №140/2021 від 03.04.2021 був опублікований в Офіційному віснику Президента України 03.04.2021, а отже, набрав чинності в цей самий день.

Постанова ВС від 21.06.2023 у справі №910/2529/22

Інформація про наявність виконавчого провадження № 44809305, постанов виконавця від 10 вересня 2014 року про відкриття виконавчого провадження на підставі виконавчого листа у справі № 369/9756/13-ц, виданого 24 квітня 2014 року, та від 19 грудня 2015 року про повернення виконавчого документа стягувачу в цьому виконавчому провадженні відображена в автоматизованій системі виконавчого провадження, а матеріали справи містять ідентифікатор для доступу до інформації про виконавче провадження № 44809305 (а. с. 143).

Отже, така інформація є загальнодоступною, тому дії апеляційного суду щодо її дослідження й уточнення не свідчать про збирання доказів за власною ініціативою всупереч диспозитивності цивільного судочинства.

Постанова ВС 01 травня 2024 року у справі № 369/2379/22 (провадження № 61-3053св24)

Інформація, розміщена на вебсайті юридичної особи, може бути визнана загальновідомою залежно від об'єктивних та суб'єктивних меж.

З оскаржуваної постанови вбачається, що суд апеляційної інстанції з відкритих джерел (<https://kv.naftogaz.com/%D0%B2%D0%B0%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F/>) встановив, що 08.06.2023 відбулись позачергові дистанційні загальні збори акціонерів АТ "Київоблгаз", на яких прийнято рішення, оформлене протоколом від 08.06.2023, щодо припинення повноважень голови та членів наглядової ради товариства, обрано новий склад наглядової ради.

На підставі інформації з сайту АТ "Київоблгаз" суд апеляційної інстанції встановив, що станом на 18.12.2023 повноваження ОСОБА_2 як члена та відповідно секретаря наглядової ради є припиненими, а тому останній не мав повноважень виправляти протокол №12/05-2023 засідання наглядової ради АТ "Київоблгаз" від 12.05.2023, як секретар наглядової ради АТ "Київоблгаз", та надсилати лист від 18.12.2023 за своїм підписом як секретарем наглядової ради АТ "Київоблгаз", адресований товариству з доданими до нього бюлетенями заочного голосування членів наглядової ради товариства, оскільки з 08.06.2023 ОСОБА_2 не є членом наглядової ради та її секретарем.

Суд апеляційної інстанції також вказав, що інформація, розміщена на офіційному сайті АТ "Київоблгаз" є загальнодоступною та загальновідомою, а отже не потребує окремого доказування. Такої ж думки дотримується Верховний Суд у постанові від 21.06.2023 у справі №910/2529/22.

Постанова ВсСвід 11 вересня 2024 року у справі № 911/3853/23

Електронні повідомлення

- ✓ Скрін-шоти з телефону та планшету, роздруківки з застосунку "Viber" є належними та допустимими доказами у справі, що досліджуються судами у їх сукупності з іншими доказами та яким має бути надана оцінка.

Постанови ВС від 13.07.2020 у справі № 753/10840/19 (провадження № 61-22727св19), від 18.02.2021 у справі № 442/3516/20 (провадження № 61-17622св20)

- ✓ Апеляційним судом встановлено, що з наданих ОСОБА_1 електронних листувань неможливо встановити авторів цього листування. Так, ОСОБА_1 на підтвердження обставин, зазначених у заяві про видачу обмежувального припису, надано фотографії телефону, на екрані якого зафіксовано повідомлення від « ОСОБА_2 » та « ОСОБА_2 ». Разом із тим, з наведеного не можливо встановити, що повідомлення направлялись саме заінтересованою особою. Посилання заявника на те, що повідомлення із погрозами ОСОБА_1 були надіслані у месенджері Viberз профіля абонентського номера НОМЕР_1 і саме цей номер був указаний ОСОБА_2 як засіб зв'язку у апеляційній скарзі, відхиляються колегією суддів, оскільки із фотокопій повідомлень, на яких містяться відповідні образи, наявне лише ім'я відправника без номеру телефону.

Постанова ВС від 06 червня 2024 року у справі № 285/7922/23 (провадження 61-5538св24)

- ✓ Суд може розглядати електронне листування між особами у месенджері (як і будь-яке інше листування) як доказ у справі лише в тому випадку, якщо воно дає можливість суду встановити авторів цього листування та його зміст. Відповідні висновки щодо належності та допустимості таких доказів, а також обсяг обставин, які можливо встановити за їх допомогою, суд робить у кожному конкретному випадку із врахуванням всіх обставин справи за своїм внутрішнім переконанням, і така позиція суду в окремо взятій справі не може розцінюватися як загальний висновок про застосування норм права, наведених у статті 96 ГПК України, у подібних правовідносинах.

Постанова ВП ВС від 21 червня 2023 у справі № 916/3027/21 (провадження № 12-8гс23)

- ✓ У справі, що переглядається, на підтвердження пред'явленого позову ОСОБА_1 надав до суду роздруківки з електронного застосунку мобільного зв'язку месенджеру Viber з перекладом, копії платежів систем SWIFT та Western Union про перерахування ним грошових коштів в доларах США ОСОБА_3, копії документів міжнародного платежу Swedbank та відповіді Western Union на запит із засвідченими перекладами та інформаційним повідомленням про конвертацію шведських крон у долари США.

Також суд апеляційної інстанції встановив, що саме відповідачі належить номер мобільного зв'язку НОМЕР_1, з абонентом якого у Viber позивач вів листування щодо позики, оскільки згідно з відповіддю Акціонерного товариства Комерційного банку «ПРИВАТБАНК» ОСОБА_3, будучи зареєстрованою у цьому банку як клієнт, використовувала номер мобільного зв'язку НОМЕР_1 з метою власної ідентифікації в інтернет-банкінгу «Приват24».

Також апеляційний суд відхилив доводи відповідачки про те, що перераховані позивачем грошові кошти були романтичним подарунком через особисті стосунки сторін, оскільки ці доводи не узгоджуються зі змістом листування сторін у Viber, відповідно до якого ОСОБА_3 погодилася повертати грошові кошти позивачу частинами щомісяця протягом чотирьох років, а також такі доводи спростовуються частковим поверненням позивачу грошових коштів у період з 16 червня до 20 грудня 2016 року вісьмома платежами на загальну суму 3 500, 00 дол. США.

Нескладення договору позики в письмовій формі не свідчить про неукладеність такого договору взагалі, оскільки позивач надав до суду докази виконання його умов обома сторонами (зокрема, як передання грошових коштів в борг, так і часткової сплати заборгованості).

Оцінюючи зміст цього листування, зокрема враховуючи як запитання позивача, так і відповіді відповідачки, суд має достатні підстави вважати, що ОСОБА_3 погодилася з усіма істотними умовами договору безвідсоткової позики, зокрема щодо суми позики, повернення щомісячними платежами протягом визначеного строку, а також передусім з власним обов'язком повернути отримані (позичені) кошти.

Постанова ВС від 19 липня 2023 року у справі № 523/16981/20 (провадження № 61-11844св22)

Аудіо- та відеозаписи як електронні докази

✓ Законодавство, що регулює відносини, пов'язані з поширенням недостовірної інформації шляхом передання її по радіо, телебаченню, не передбачає, що докази поширення такої інформації (докази транслявання чи ретранслявання телерадіоорганізацією передачі зі спірною інформацією) можуть бути отримані виключно в порядку, передбаченому Законом України «Про телебачення і радіомовлення»

Відповідно до змісту вказаних норм, для досягнення мети здійснення судового розгляду, позивач має право надати або відеозапис, отриманий у порядку статті 64 Закону України «Про телебачення і радіомовлення», або відеозапис з електронного інтернет-джерела (електронної платформи), на якому (якій) розміщено відеоролик. Якщо особа не має такого запису і надає копію, отриману з інших джерел, відповідно до частини п'ятої статті 96 ГПК України суд може витребувати відеозапис за наявності сумніву у відповідності поданого відеозапису оригіналу. Якщо відеозапис не зберігся взагалі, то сторони мають право доводити факти порушеного права у справі будь-якими доказами.

Постанова ВП ВС від 07 грудня 2021 року у справі № 905/902/20 (провадження № 12-52гс21)

✓ Диск з відеозаписом, *фотографіями* є оригіналом електронного доказу, а відтак не вимагає наявності електронного підпису

Постанова Верховного Суду від 11 січня 2023 року у справі № 924/1234/21)

✓ Верховний Суд враховує, що позивачем надано до позовної заяви електронний доказ - відеофіксація спірних загальних зборів. В подальшому, позивач долучив до матеріалів справи вказаний доказ, засвідчений електронним цифровим підписом.

У судових засіданнях 12 червня 2024 року та 17 червня 2024 року господарський суд першої інстанції досліджував долучений позивачем електронний доказ, а саме - відеофіксацію загальних зборів ОСОБА_1 на мобільний телефон, яку було надано у копії на DVD диску. Також судом було оглянуто оригінал на мобільному телефоні.

Зважаючи на долучення позивачем до позовної заяви копії електронного доказу без належного оформлення та в подальшому надання останнім такого відеозапису в копії, засвідченій електронним цифровим підписом, та надання суду першої інстанції для огляду оригіналу такого відео, Верховний Суд вважає безпідставними доводи скаржника про порушення строків подання позивачем доказів, передбачених ст. 80 ГПК України.

Постанова ВС від 19 грудня 2024 року у справі № 918/785/23

Порядок засвідчення копій (паперових копій) електронного доказу

✓ Чинним законодавством не визначено порядку засвідчення електронних доказів, зокрема поданих у паперових копіях, ураховуючи також те, що деякі з цих доказів (відео-, звукозаписи) не можуть бути відображені у паперовому виді. Невизначеність порядку засвідчення електронного документа, поданого у паперовій його копії зумовлює на практиці необхідність урахування учасниками процесу стандартів оформлення документів, визначених національним стандартом як нормативним документом відповідно до статей 1, 23 Закону України "Про стандартизацію» (п. 5.26 Національного стандарту України "Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. ДСТУ 4163-2020", прийнятий та наданий чинності наказом Державного підприємства "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 01.07.2020 № 144, який чинний від 01.09.2021).

Так, визначено, що відмітка про засвідчення копії документа складається з таких елементів: слів "Згідно з оригіналом" (без лапок), найменування посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її власного імені та прізвища, дати засвідчення копії. У випадках, визначених законодавством, копії документів засвідчують відбитком печатки юридичної особи, структурного підрозділу (служби діловодства, служби кадрів, бухгалтерії тощо) юридичної особи або печатки "Для копій". Відмітку про засвідчення копії документа проставляють нижче реквізиту "Підпис" на лицьовому боці останнього аркуша копії документа.

Зазначеним способом повинна засвідчуватись кожна сторінка документа, поданого у копії. У разі подання учасником справи до суду **пакету документів у копіях**, які прошиті із проставленням **на останній його сторінці посвідчувального напису**, із зазначенням кількості сторінок та проставленням підпису уповноваженої особи заявника та його печатки, такі процесуальні дії учасника справи свідчать про подання ним копій документів з дотриманням вимог щодо їх засвідчення відповідно до вимог національного стандарту щодо оформлення документів

Постанови ВС від 20 квітня 2023 року у справі № 910/517421/21, від 23 березня 2023 у справі № 910/3105/21, від 16 листопада 2022 у справі № 917/1604/21

✓ Копії електронних доказів може засвідчувати безпосередньо суддя, але після дослідження оригіналу електронного доказу

Постанови ВС від 23 березня 2023 року у справі № 910/3105/21, від 23 вересня 2021 у справі № 910/17662/19

Подання та витребування електронних доказів

Паперова копія електронного доказу не вважається письмовим доказом, однак є однією з форм, в якій учасник справи має право подати електронний доказ (частина третя статті 96 Господарського процесуального кодексу України), який, в свою чергу, є засобом встановлення даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (пункт 1 частини другої статті 73 Господарського процесуального кодексу України). Таким чином, подання електронного доказу в паперовій копії саме по собі не робить такий доказ недопустимим. Суд може не взяти до уваги копію (паперову копію) електронного доказу, у випадку якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу (такий правовий висновок викладений у постановах Верховного Суду від 19.01.2021 у справі № 922/51/20, від 14.12.2021 у справі № 910/17662/19).

Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Якщо подано копію (паперову копію) електронного доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу. Якщо оригінал електронного доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги (частини п'ята, шоста статті 96 Господарського процесуального кодексу України).

Постанова ОП КГС ВС від 15 липня 2022 року у справі № 914/1003/21

В силу приписів частин третьої та п'ятої статті 96 ГПК України праву учасника справи подати до суду паперову копію електронного доказу відповідає право суду витребувати у відповідної особи оригінал електронного доказу з власної ініціативи, зокрема, у випадку, якщо суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (паперової копії) оригіналу. При цьому невзяття судом до уваги паперової копії оригіналу електронного доказу є процесуальним наслідком саме неподання оригіналу електронного доказу на вимогу суду (а не неподання його разом із позовом чи відзивом на нього).

Відповідно, добросовісно реалізуючи право на подання електронного доказу в його паперовій копії, учасник справи, виходячи з принципу правової визначеності, може розраховувати на відповідні процесуальні дії суду, у випадку виникнення у нього (суду) сумнівів щодо відповідності поданої паперової копії оригіналу, включаючи і право учасника справи, у разі відсутності у нього можливості подати доказ, який витребує суд, або відсутності можливості подати такий доказ у встановлені строки, повідомити про це суд із зазначенням причин протягом п'яти днів з дня вручення ухвали про витребування таких доказів (частини восьма, десята статті 81 ГПК України).

Частиною четвертою статті 74 ГПК України встановлено, що суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів.

Проте, в порушення наведених приписів процесуального законодавства, місцевий господарський суд не витребував у позивача оригіналу електронного доказу, у зв'язку з чим передчасним є невзяття судом до уваги поданого доказу в його паперовій копії та висновок суду про недоведеність позивачем обставин (факту) укладання кредитного договору

Постанова ВС від 02 липня 2020 року у справі № 922/2315/19

Дослідження та оцінка електронних доказів

✓ Не є порушенням норм процесуального права нездійснення дослідження оригіналу електронного доказу за наявності в матеріалах справи паперових копій цих доказів та за відсутності обґрунтованих сумнівів у їх відповідності оригіналу.

Постанови від 28 квітня 2021 року у справі № 234/7160/20 (провадження № 61-2903св21), від 18 червня 2021 року у справі № 234/8079/20 (провадження № 61-2904св21)

✓ Оцінюючи заперечення проти електронних доказів, обґрунтовані, як приклад, тим, що особа подає скріншоти повідомлень в електронній формі, тобто копії без надання оригіналу електронного доказу, без заперечення факту відправлення таких повідомлень, потрібно враховувати, що за правилами частини п'ятої статті 100 ЦПК України учасник справи не позбавлений можливості заявити клопотання про огляд оригіналу електронного доказу.

Постанова ВС від 28 грудня 2022 року у справі № 553/244/22 (провадження № 61-8119св22)

✓ Дослідження диска, на який перенесено дані з іншого накопичувача, за умови того, що інша сторона не посилається на монтаж та невідповідність відтвореного запису певній події, не свідчить про порушення порядку дослідження доказів, зокрема тих, що зафіксовані на електронному носії інформації.

Постанова ВС від 05 квітня 2023 року у справі № 638/1200/18 (провадження № 51-2911км22)

✓ Відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в судовому засіданні або в іншому приміщенні, спеціально підготовленому для цього, з відображенням у протоколі судового засідання особливостей оголошуваних матеріалів і зазначенням часу демонстрації. Після цього суд заслуховує пояснення учасників справи (частина друга статті 238 ЦПК України).

Однак в порушення вимог статей 89, 263, 264, 367, 368 ЦПК України суд апеляційної інстанції взагалі не дослідив (не відтворив у судовому засіданні) наданий позивачем відеозапис проведення повторного іспиту не спростував належним чином доводів апеляційної скарги про те, що вказаним електронним доказом підтверджується, що під час екзамену комісія не мала жодного зауваження з приводу відповідей, які були надані позивачем на питання екзаменаційного білета, і що в подальшому голова комісії оголосив про успішне складання ним іспиту, що спростовує наведені комісією в протоколі висновки про недостатній рівень знань позивача з питань охорони праці.

У справі, яка переглядається, посилаючись на те, що відеозапис не може свідчити про складання позивачем відповідного іспиту, оскільки достовірність цього судження спростовується сукупністю інших досліджених в цій справі доказів, апеляційний суд (не дослідивши безпосередньо доказ, що стосується фактів, на які сторона позивача посилалася в апеляційній скарзі) не зазначив, якими саме доказами підтверджуються об'єктивні дані щодо недостатнього рівня знань працівника з питань охорони праці під час складання ним іспиту, залишивши при цьому поза увагою те, що протокол засідання комісії від 16 лютого 2021 року № 9, який фактично став підставою для винесення оспорюваного наказу про звільнення, не містить відповідей, які були надані позивачем на питання екзаменаційного білета, як і не містить будь-яких інших відомостей, що могли б свідчити про недостатній рівень його знань з питань охорони праці.

Постанова ВС від 18 травня 2022 року у справі № 212/2982/21 (провадження № 61-2483св22)

✓ Проявом надмірного формалізму є ситуація, за якою суди, не ставлячи питання щодо сумнівів у відповідності копій поданих кредитором виписок їх оригіналам, які є паперовою копією електронного доказу, не приймають їх до уваги та не досліджують лише з мотиву невідповідності засвідчення копії вимогам ДСТУ 4163-2003.

Постанова ВС від 20 квітня 2023 року у справі № 910/5174/21

Електронний доказ vs письмовий доказ

Наказ про передання земельної ділянки у власність, внесений до електронної системи (Електронний документообіг), існує як електронний документ, має юридичну силу оригіналу, якщо він оформлений відповідно до вимог чинного законодавства. Електронний документ, створений із дотриманням вимог законодавства, має таку ж юридичну силу, як і документ на паперовому носії. У разі виявлення розбіжностей між відомостями на електронних та паперових носіях пріоритет мають відомості на паперових носіях. Оцінка електронного доказу здійснюється судом на загальних підставах, передбачених статтею 89 ЦПК України.

Постанова ОП КЦС ВС від 05 травня 2025 року у справі № 199/9897/22 (провадження № 61-14436сво24)

Упередженість штучного інтелекту у контексті доступу до правосуддя

проф.Наталія Мазаракі

Державний торговельно-економічний університет

Jean Monnet Chair in EU Single Market Law

n.mazaraki@knute.edu.ua

ДЕРЖАВНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

План:

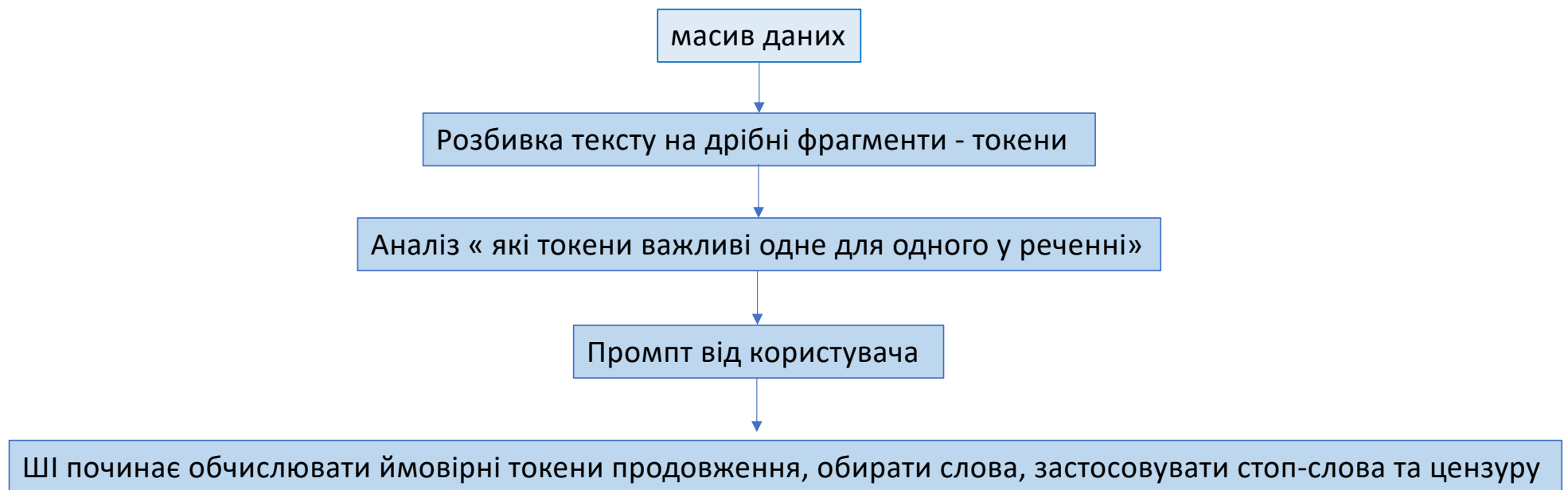
1. Які інструменти ШІ у фокусі доповіді та що таке «упередженість ШІ в контексті доступу до правосуддя»
2. Де і як зароджується упередженість в ШІ?
3. Кейси:
 - проблемні (COMPAS та ін.)
 - поки неproblemні (MARIA та ін.)
 - ШІ-тлумачення термінів
4. Правове регулювання ШІ
5. Як мінімізувати ризики упередженості ШІ

Види ШІ у правосудді

- **Генеративний ШІ** (створює новий текст, звук, зображення, виходячи зі статистичних закономірностей у великих масивах даних та заданого алгоритму)
- **Негенеративний ШІ** (класифікація, пошук)

Упередженість ШІ — систематична похибка, за якої результати роботи ШІ необґрунтовано відхиляються на користь одних груп або на шкоду іншим через особливості даних, моделі чи умов застосування

Як працює генеративний ШІ

ШІ у правосудді: COMPAS

- *Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions* — оцінка ризику повторного правопорушення для вирішення питань застави й винесення вироку
- 30 штатів; понад мільйон оцінок із 2000-х років. Суддя бачить бал від 1 до 10 і коротке пояснення факторів
- **Виявлена упередженість (ProPublica, 2016):** «високий ризик» 45 % темношкірих, які не вчинили новий злочин, 23 % білих у тій самій ситуації, «низький ризик» 28 % білих і 18 % темношкірих повторно скоїли злочин.

ШІ у правосудді: COMPAS

State v. Loomis (Вісконсин, 2016): суд допустив використання COMPAS, але зобов'язав:

- попереджати про можливу расову похибку;
- не ґрунтувати вирок *лише* на балі системи.

ШІ у правосудді: Public Safety Assessment

- Оцінка 3 ризиків для підозрюваного після арешту: 1) неявка до суду; 2) нове ненасильницьке правопорушення; 3) нове насильницьке правопорушення.
- ШІ використовує лише 9 показників (тип обвинувачення, попередні арешти, невихід під заставу, тощо). Раса, стать і дохід не залучаються.
- Судді отримують бал PSA (1–6) + рекомендацію щодо запобіжного заходу.
- Частка арештованих, залишених під вартою, зменшилася з 38% до 23%.
- Рівень явки до суду та нових злочинів залишився стабільним.
- Критика щодо упередженість даних: чорношкірі обвинувачені частіше отримують вищий бал, судді іноді скасовують або ігнорують низькі бали PSA щодо темношкірих обвинувачених частіше, ніж щодо білих

ШІ у правосудді: Solution Explorer

- генерує персоналізовану правову інформацію - шаблонні листи/форми; варіанти врегулювання або подачі позову
- система не приймає рішень і не використовує чутливі ознаки; видає лише інформацію та інструкції

ШІ у правосудді: MARIA

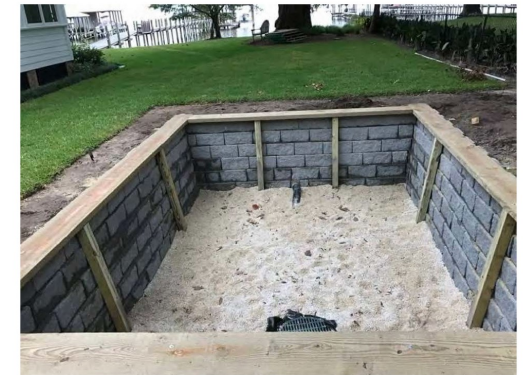
- *Módulo de Apoio Redacional com IA*
- генерує чернетку протоколу чи рішення
- побудовано на платформі Galileo-AI; розробку та налаштування виконали власні IT-фахівці суду
- Запобіжники упередженості: чернетку обов'язково переглядає й редагує людина; кожен результат роботи MARIA автоматично зберігається, а створені тексти зберігаються для аудиту; користувач повинен або «схвалити», або «відхилити» згенерований контент із фідбеком системі.

ШІ у правосудді: тлумачення термінів

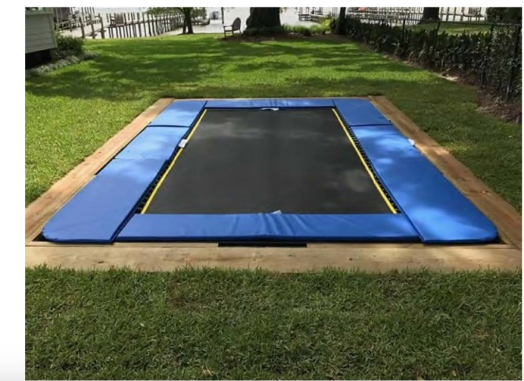
Snell v United Specialty Insurance Company
(No 22-12581, CA 11, 28 May 2024)

Ризики:

- Галюцинації
- ШІ не враховує офлайн застосування терміну
- Можливість маніпулювання результатами роботи ШІ
- Зменшення ролі судді

And another, which depicts the finished product, including both the polypropylene mat (the fun part) and the decorative wood “cap”:

EU AI ACT про ШІ у правосудді

- Система високого ризику
- Відповідні вимоги до розробників та судів
- Реєстрації та маркування
- Пост-моніторинг, обов'язкове повідомлення про серйозні інциденти

Як мінімізувати ризики?

1. Прозоре походження даних (видалення потенційно упереджувальних ознак)
2. Локальна валідація перед запуском
3. Human-in-the-loop & врахування корегування із боку людини
4. незалежний аудит
5. Моніторинг
6. Можливість оскарження?

Co-funded by the
European Union

Ці матеріали підготовлені командою проєкту Центр Досконалості Жана Моне “Європейські фундаментальні цінності в цифрову еру”. Матеріали є частиною проєкту Центр Досконалості Жана Моне “Європейські фундаментальні цінності в цифрову еру”, 101085385 – EFVDE – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH, що фінансується Європейським Союзом.

Однак висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов’язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти і культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні орган, що надає гранти, не можуть нести за них відповідальності.

Ми хотіли б висловити щире подяку за цінний внесок Наталії Сакарі та Наталії Мазаракі.

Ви можете зв’язатися з нами за адресою yu.s.razmetaeva@nlu.edu.ua

Co-funded by the
European Union

The training materials were prepared by the project team of The Jean Monnet Center of Excellence European Fundamental Values in Digital Era. The materials are the part of the project The Jean Monnet Center of Excellence European Fundamental Values in Digital Era, 101085385 – EFVDE – ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or EACEA. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

We would like to express our sincere gratitude for the valuable contributions of Nataliia Sakara and Natalia Mazaraki.

You can contact us yu.s.razmetaeva@nlu.edu.ua